

Капітаненко Н.П.

к.ю.н., доцент,

*доцент кафедри менеджменту організацій та управління проектами
Інженерний інститут Запорізького національного університету*

ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ У СФЕРІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Постановка проблеми. Трансформація адміністративного права в контексті створення умов для служіння держави інтересам громадян шляхом всебічного забезпечення пріоритету їх прав, свобод та законних інтересів в сфері діяльності публічної адміністрації [1, с. 5] передбачає врегулювання всього спектру суспільних відносин на «людиноцентристських» засадах, зокрема у сфері реалізації права інтелектуальної власності. Сучасний цивілізаційний розвиток характеризується посиленням значення результатів інтелектуальної діяльності в економічній, політичній та соціальній сферах суспільства. Показники стану економіки високотехнологічних держав свідчать, що вирішальним чинником інноваційного розвитку є об'єкти права інтелектуальної власності.

Появанових для нашої країни нових, законодавчо не врегульованих суспільних відносин, потребує їх якісного правового регулювання, а з врахуванням предмету дослідження – адміністративно-правове регулювання. Крім того, серед важливих завдань якісних суспільних перетворень – реформування вітчизняного законодавства з урахуванням положень Угоди про асоціацію між Україною і Європейським Союзом, яка передбачає суттєві зміни щодо упорядкування суспільних відносин у сфері реалізації права інтелектуальної власності [2]. Враховуючи важливість даної проблематики як на теоретичному, так і практичному рівні, тема продовжує бути актуальною для українського суспільства та потребує подальшого дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти адміністративно-правово-

го регулювання відображено в працях таких учених, як: В.Б. Авер'янов, О.Ф. Андрійко, Ю.П. Битяк, В.В., Галуцько, В.М. Гарашук, І.П.Голосніченко, Є.В. Додін, В.С. Дроб'язко, В.О.Жаров, Р.А. Калюжний, Л.В. Коваль, І.Б. Коліушко, Т.О. Коломоєць, В.К. Колпаков, А.Т. Комзюк, Є.Б. Кубко, О.І. Миколенко, Н. М. Мироненко, Н.Р. Нижник, С.В. Петков, П.М. Рабінович, Ю.С. Шемшученко, В.К. Шкарупа, І.М. Шопіна та ін.

Питання адміністративно-правового регулювання суспільних відносин інтелектуальної власності досліджували Г. О. Андрощук, Ю.Л. Бошицький, І.І. Дахно, В.С. Дмитришин, В.С. Дроб'язко, А.Г. Майданевич, М.В. Паладій, О.М. Пастухов, С.А. Петренко, О.П. Світличний, Д.В. Смерницький, Н.В. Троцюк, А.В. Хрідочкін, Р.Б. Шишка та інші.

Мета статті полягає у встановленні сутності та особливостей адміністративно-правового регулювання у сфері реалізації права інтелектуальної власності на основі аналізу нормативно-правових актів, наукових джерел та результатів правозастосовної практики. Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі завдання: а) проаналізувати наукові підходи до правового та адміністративно-правового регулювання у сфері реалізації права інтелектуальної власності; б) встановити сутність адміністративно-правового регулювання у сфері реалізації права інтелектуальної власності; в) з'ясувати особливості адміністративно-правового регулювання у сфері реалізації права інтелектуальної власності.

Виклад основного матеріалу. Цивілізація як соціальна система, яка перебуває в стані постійного самовдосконалення, прагнучи до

гармонії, потребує соціального порядку. Такий порядок забезпечується багатьма чинниками – традиціями, звичаями, релігією, нормами моралі та права. Для успішного подальшого саморегулювання цивілізація, її підсистеми та елементи мають дотримуватися правових норм як найбільш ефективних засобів соціального регулювання. Відтак, важливе місце в розгалуженій системі соціального регулювання посідає правове регулювання.

Тема правового регулювання не є новою для правників. Так, О. Мельник зазначає, що дослідження питання правового регулювання актуалізувалось в зв'язку зі змінами в українському суспільстві на поч. 90-х рр. ХХ ст. Побудова демократичної правової держави в Україні на засадах політичної, економічної та ідеологічної багатоманітності (ч. 1 ст. 15 Конституції України) [3] сприяли деідеологізації юридичної науки та зростанню потреби в подальшому дослідженні явища правового регулювання, оскільки саме ефективно правове регулювання забезпечує захист прав особистості, стабільність, порядок і організованість суспільства, реалізацію перспектив соціального та економічного розвитку [4, с. 3]. Незважаючи на давновживаність, питання правового регулювання продовжує бути цікавим для науковців. Різні підходи до категорії породжують її чисельні дефініції. На думку С.С. Алексєєва, правове регулювання – це результативний, нормативно-організаційний вплив на суспільні відносини, здійснюваний за допомогою системи правових засобів, з метою їх упорядкування, охорони, розвитку відповідно до вимог економічного базису, суспільних потреб цього соціального ладу [5, с. 289]. Інші правники визнають, що правовим регулюванням є здійснюваний за допомогою юридичних засобів процес упорядкування суспільних відносин з метою забезпечення певної сукупності соціальних інтересів, які вимагають правового гарантування [6, с. 207-208]. В контексті стану дослідження І.М. Шопіна зауважує про різноманітність визначень правового регулювання у теоретичних джерелах

залежно від підходів до праворозуміння, що дозволяє розглянути феномен правового регулювання в інструментальному, інституційному, нормативно-юридичному, діяльнісному, телеологічному, комунікативному, соціальному та інших аспектах [7, с. 1059]. Опрацювання різноманітних джерел свідчить, що не зважаючи на різні визначення, надані вченими-юристами, сутність правового регулювання полягає у своєчасному встановленні форм і меж дозволеної та необхідної поведінки учасників суспільних відносин.

Дослідження сутності та особливостей адміністративно-правового регулювання у сфері реалізації права інтелектуальної власності передбачає, передусім, дослідження таких правових явищ як адміністративно-правове регулювання та інтелектуальна власність. Серед науковців відсутня єдина позиція щодо розуміння поняття «адміністративно-правове регулювання». Так, В.В. Галуцько визначає його характерні ознаки: має цілеспрямований характер, оскільки постає певним регулятором суспільних відносин, впорядковуючи їх за допомогою права на рівні суспільства; має організаційний та упорядкований характер, тобто здійснюється за допомогою певних засобів; спрямоване на досягнення певних цілей, а тому має регулятивний характер; має певний предмет і сферу правового впливу; забезпечується певними методами; має визначені стадії, які передбачають правову регламентацію суспільних відносин, виникнення суб'єктивних прав і юридичних обов'язків та їх реалізацію [8, с. 116-118]. Ю.М. Козлов розглядає адміністративно-правове регулювання як процес послідовного використання адміністративно-правових засобів для досягнення цілей регулювання поведінки учасників суспільних відносин [9]. Н.В. Галіцина приходить до висновку щодо адміністративно-правового регулювання як різновиду державного регулювання, який є механізмом імперативного-нормативного упорядкування організації і діяльності суб'єктів і об'єктів управління та формування стійкого правового порядку їх функціонування [10, с. 4].

Всі існуючі дефініції, надані вченими, мають науково-дослідницький характер. Важливо розуміти, що визначення основних категорій в кожній галузі права має надзвичайно велике значення для нормотворчого процесу, бо надає можливість законодавцю більш точно і вільно викладати правові норми. Не можна не погодитися з К.С. Бельським в тому, що наукові визначення відіграють велику роль в правознавстві та практичному житті, вони мають важливе теоретичне значення в процесі пізнання конкретної галузі права, а також формуванні постійного капіталу галузі правознавства [11, с. 20].

Переходячи до розгляду адміністративно-правового регулювання у сфері реалізації права інтелектуальної власності варто звернути увагу на те, що питання є достатньо новим для вітчизняної науки з причин становлення інституту права інтелектуальної власності в Україні. Законодавство України про інтелектуальну власність надзвичайно молоде, і його розвиток відбувається одночасно зі становленням державності та формуванням правової держави. Відповідно до ч. 1 ст. 418 ЦК України право інтелектуальної власності – це право особи на результати інтелектуальної, творчої діяльності або на інший об'єкт права інтелектуальної власності, визначений законом [12].

Стосовно терміна «інтелектуальна власність» слід зауважити, що він є широко вживаним у багатьох країнах світу та міжнародно-правових угодах. Розгляд поняття «інтелектуальна власність» є предметом окремого дослідження. У статті опираємося на розуміння того, що інтелектуальна власність – це формалізований результат творчої інтелектуальної діяльності, який надає створювачу право власності, яке набувається, здійснюється та охороняється згідно чинного законодавства [13, с. 14]. Специфіка регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності полягає в тому, що воно стосується інтелектуальної діяльності, тобто розумової (творчої, духовної) праці людини в галузі на-

уки, техніки, літератури, мистецтва, художнього конструювання тощо [14, с. 10]. Саме результат інтелектуальної діяльності, набуваючи статусу об'єкта права інтелектуальної власності, виокремлює правовідносини у сфері інтелектуальної власності від інших.

Вивчення адміністративно-правового регулювання як видового поняття правового регулювання, передбачає врахування як загальних, так і специфічних особливостей, які не є притаманними іншим видам соціального регулювання. Загальними ознаками адміністративно-правового регулювання у сфері реалізації права інтелектуальної власності є:

1) адміністративно-правове регулювання у сфері реалізації права інтелектуальної власності є однією із складових правового регулювання у сфері реалізації права інтелектуальної власності (поряд з цивільно-правовим, фінансово-правовим, кримінально-правовим та ін.);

2) використання в процесі адміністративно-правового регулювання означених відносин відповідних правових засобів, передбачених чинними нормами права, з метою упорядкування;

3) системний характер, тобто чітка узгоджена взаємодія усіх залучених правових явищ з метою адміністративно-правового регулювання у сфері реалізації права інтелектуальної власності;

4) цілеспрямованість адміністративно-правового регулювання у сфері реалізації права інтелектуальної власності передбачає встановлення мети регулювання та слідування їй задля результативності процесу;

5) активна участь держави в процесах правоутворення та сприяння реалізації правових норм щодо адміністративно-правового регулювання у сфері реалізації права інтелектуальної власності;

6) наявність механізму адміністративно-правового регулювання у сфері реалізації права інтелектуальної власності.

Спеціальні ознаки адміністративно-правового регулювання у сфері реалізації права інтелектуальної власності обумовлені сутністю

такого регулювання. Особливості адміністративно-правового регулювання у сфері реалізації права інтелектуальної власності полягають в наступному:

1) предметом адміністративно-правового регулювання у сфері реалізації права інтелектуальної власності – є суспільні відносини, які виникають в процесі реалізації права інтелектуальної власності та потребують належного упорядкування правовими нормами;

2) адміністративно-правове регулювання у сфері реалізації права інтелектуальної власності – є складовою системи адміністративно-правового регулювання у сфері реалізації права власності;

3) адміністративно-правове регулювання у цій сфері характеризується постійною змінюваністю, динамічністю, відповідно до становлення інституту інтелектуальної власності як визначального джерела соціально-економічного розвитку в сучасних умовах;

4) адміністративно-правове регулювання у сфері реалізації права інтелектуальної власності здійснюється імперативним методом, хоча в сучасних умовах розвитку демократичного суспільства, як стверджують науковці [15, с. 53], слід говорити про існування імперативного методу зі змішаною природою;

5) цілеспрямованість адміністративно-правового регулювання у визначеній сфері полягає у створенні відповідної моделі правовідносин за допомогою норм права;

6) організаційний та упорядкований характер адміністративно-правового регулювання у сфері реалізації права інтелектуальної власності проявляється у застосуванні певних правових засобів (методів, способів, форм тощо);

7) адміністративно-правове регулювання у галузі здійснюється органами як державного контролю, так і громадського;

8) адміністративно-правове регулювання у цій царині має за мету сприяння розвитку сфери інтелектуальної власності та забезпечення прав учасників правовідносин;

9) адміністративно-правове регулювання у сфері реалізації права інтелектуальної власності відбувається за певними стадіями, кожній з яких притаманна правова регламентація.

Отже, сутність адміністративно-правового регулювання у сфері реалізації права інтелектуальної власності полягає у послідовному, результативному, нормативно-організаційному використанні адміністративно-правових засобів для забезпечення упорядкування, реалізації та захисту прав учасників правовідносин.

Висновки. Виявлення сутності адміністративно-правового регулювання у сфері реалізації права інтелектуальної власності, спроба визначення її меж, юридичного та, відповідно, законодавчого термінологічного наповнення задля напрацювання понятійного інструментарію відповідно нагальним потребам реалізації права інтелектуальної власності дозволяє оптимізувати механізми правового регулювання й управління в цій галузі. Така спрямованість одного із напрямів правового регулювання має стимулювати авторів та винахідників на створення якісних продуктів інтелектуальної творчої діяльності, які затребувані сучасним суспільством задля життя і здоров'я людини, безпеки довкілля, високотехнологічного виробництва, а також захищати права учасників правовідносин у сфері реалізації права інтелектуальної власності.

Анотація

В статті проаналізовано наукові підходи до правового та адміністративно-правового регулювання у сфері реалізації права інтелектуальної власності. Визначено правове регулювання у сфері інтелектуальної власності, яке полягає у своєчасному встановленні форм і меж дозволеної та необхідної поведінки учасників суспільних відносин. З'ясовано, що сутністю адміністративно-правового регулювання у сфері реалізації права інтелектуальної власності є послідовне, результативне, нормативно-організаційне використання адміністративно-правових засобів для забезпечення упорядкування, реалізації та захисту прав учасників правовідносин. Зазначено,

що вивчення адміністративно-правового регулювання як видового поняття правового регулювання, передбачає врахування як загальних, так і специфічних особливостей, які не є притаманними іншим видам соціального регулювання. Виявлено загальні ознаки адміністративно-правового регулювання у сфері реалізації права інтелектуальної власності. Розкрито особливості адміністративно-правового регулювання у сфері реалізації права інтелектуальної власності, які полягають в наступному: предметом адміністративно-правового регулювання є суспільні відносини, які виникають в процесі реалізації права інтелектуальної власності; є складовою системи адміністративно-правового регулювання у сфері реалізації права власності; характеризується постійною змінюваністю, динамічністю, відповідно до становлення інституту інтелектуальної власності як визначального джерела соціально-економічного розвитку в сучасних умовах; регулювання здійснюється імперативним методом зі змішаною природою; цілеспрямованість (необхідність створення відповідної моделі правовідносин за допомогою норм права); організаційний та упорядкований характер проявляється у застосуванні певних правових засобів (методів, способів, форм тощо); здійснюється органами як державного контролю, так і громадського; має за мету сприяння розвитку сфери інтелектуальної власності та забезпечення прав учасників правовідносин; відбувається за певними стадіями, кожній з яких притаманна правова регламентація. Встановлено, що виявлення сутності та особливостей адміністративно-правового регулювання у сфері реалізації права інтелектуальної власності, законодавчого наповнення понятійного інструментарію дозволяє оптимізувати механізми правового регулювання й управління в цій галузі.

Ключові слова: адміністративно-правове регулювання, правове регулювання, право інтелектуальної власності, інтелектуальна власність, реалізація права.

Анотація

В статті проаналізовані наукові підходи к правовому и административно-правового регулювання в сфері реалізації права інтелектуальної власності. Определено правове регулювання в сфері інтелектуальної власності, заключається в своєчасному установленні форм и границ разрешенной и необходимого поведіння учасників общественных отношений. Вияснено, что сущностью административно-правового регулювання в сфері реалізації права інтелектуальної власності является последовательное, результативное, нормативно-организационное использование административно-правовых средств для обеспечения упорядочения, реализации и защиты прав учасників правоотношений. Отмечено, что изучение административно-правового регулювання как видового поняття правового регулювання, предполагает учет как общих, так и специфических особенностей, которые не являются присущими другим видам социального регулювання. Виявлены общие признаки административно-правового регулювання в сфері реалізації права інтелектуальної власності. Раскрыты особенности административно-правового регулювання в сфері реалізації права інтелектуальної власності, которые заключаются в следующем: предметом административно-правового регулювання являются общественные отношения, возникающие в процессе реализации права интеллектуальной собственности; является составной частью системы административно-правового регулювання в сфері реалізації права собственности; характеризуется постоянной сменяемостью, динамичностью, согласно становления института интеллектуальной собственности как определяющего источника социально-экономического развития в современных условиях; регулирование осуществляется императивным методом со смешанной природой; целеустремленность (необходимость создания соответствующей модели правоотношений с помощью норм права); организационный и

упорядоченний характер проявляється в застосуванні визначених правових засобів (методів, способів, форм і т.д.); здійснюється органами як державного контролю, так і суспільного; має метою сприяти розвитку сфери інтелектуальної власності і захисту прав учасників правовідносин; відбувається на певних стадіях, кожна з яких характеризується правовою регламентацією. Встановлено, що виявлення сутності і особливостей адміністративно-правового регулювання в сфері реалізації права інтелектуальної власності, законодавчого заповнення понятійного інструментарія дозволяє оптимізувати механізми правового регулювання і управління в цій області.

Ключевые слова: адміністративно-правове регулювання, правове регулювання, право інтелектуальної власності, інтелектуальна власність, реалізація права.

Kapitanenko N.P. Features of administrative-legal regulation in the field of intellectual property right implementation

Summary

The article analyzes scientific approaches to legal and administrative-legal regulation in the field of intellectual property right implementation. The legal regulation in the field of intellectual property is defined, which consists in timely establishment of forms and limits of the allowed and necessary behavior of participants of public relations. It was found that the essence of administrative-legal regulation in the field of intellectual property right implementation is consistent, effective, regulatory and institutional use of administrative-legal means to ensure the order, implementation and protection of the rights of participants in legal relations. It is noted that the study of administrative-legal regulation as a specific concept of legal regulation, takes into account both general and specific features that are not inherent in other types of social regulation. The general features of administrative-legal regulation in the field of intellectual property right implementation are revealed. The peculiarities of administrative-legal regulation in the field of intellectual property right implementation are revealed, which consist in the following: the subject of administrative-legal regulation are public relations, which arise in the process of intellectual property right implementation; it is a component of the system of administrative-legal regulation in the field of property right implementation; it is characterized by constant variability and dynamism in accordance with the formation of intellectual property institution as a determining source of socio-economic development in modern conditions; regulation is carried out by the imperative method with the mixed nature; purposefulness (the need to create an appropriate model of legal relations through the legal standards); organizational and orderly nature is manifested in the use of certain legal means (methods, approaches, forms, etc.); it is carried out by both state and public control bodies; it is aimed to promote the development of intellectual property field and ensure the rights of participants in legal relations; it occurs at certain stages, each of which is characterized by legal regulation. It is established that the detecting of the essence and features of administrative-legal regulation in the field of intellectual property right implementation, the legislative scope of conceptual tools allows to optimize the mechanisms of legal regulation and management in this area.

Key words: administrative-legal regulation, legal regulation, intellectual property right, intellectual property, implementation of right.

Список використаних джерел:

1. Авер'янов В. Оновлення доктринальних засад українського адміністративного права у світлі євроінтеграційних вимог. *Юридична Україна*. 2010. № 3. С. 4-10.
2. Угода про Асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони:

- Угода від 27.06. 2014 р, ратифікована Законом України «Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони» від 16.09. 2014 року № 1678-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 40. Ст. 2021.
3. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
 4. Мельник О. М. Правове регулювання та шляхи підвищення його ефективності: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень»; Інститут держави і права ім. В. М. Корецького. К., 2004. 18 с.
 5. Алексеев С. С. Общая теория права: в 2 т. Т. 2. М. : Юрид. лит., 1982. 360 с.
 6. Загальна теорія держави і права: [Підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів] / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін.; За ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України М. В. Цвіка, д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України О. В. Петришина. Харків: Право, 2009. 584 с.
 7. Шопіна І. М. Щодо концептуальних підходів до визначення поняття правового регулювання. *Форум права*. 2011. № 2. С. 1055-1061. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index
 8. Галуцько В. В. Теорія держави та права : конспект лекцій / В. В. Галуцько, Г. О. Пономаренко, В. К. Шкарупа; за заг. ред. В. К. Шкарупи. Херсон, 2008. 280 с.
 9. Административное право / под ред. Ю. М. Козлова, Л. Л. Попова. Москва, 1999. 320 с.
 10. Галіцина Н. В. Адміністративно-правові засади процедури створення та функціонування товариств з обмеженою відповідальністю в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право»; Класич. приват. ун-т. Запоріжжя, 2010. 20 с.
 11. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40-44. Ст. 356.
 12. Бельский К. С. Административная ответственность: генезис, основные признаки, структура. *Государство и право*. 1999. № 12. С. 12-20.
 13. Еннан Р. Загальні засади правового регулювання інтелектуальної, творчої діяльності. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2015. С. 10-23.
 14. Кубах А. І. Право інтелектуальної власності: Навч. посібник. Харків: ХНАМГ, 2008. 149 с.
 15. Авер'янов В. Б., Андрійко О. Ф., Полухович В. І., Хорощак Н. В. Академічні дослідження проблем державного управління та адміністративного права: результати і перспективи. *Юридичний журнал*. 2004. № 5(23). С. 52-56.